

О.М. Кукса
(м. Мінськ)

ПОЛІТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У БІЛОРУСІЇ ТА В УКРАЇНІ у лютому – грудні 1917 р.

Марксистські історики, використовуючи соціологічну методологію, розглядали події 1917 р. як прояв класової боротьби. Процес встановлення диктатури пролетаріату розглядався ними як єдино правильний варіант розвитку подій. Це дозволило А.І. Міллеру зробити припущення, що в той період виник так званий національний історичний наратив – тобто твердження про те, що білоруська й українська нації мали спільні глибокі історичні корені, що визначило становлення їх державності на радянській основі ¹.

Але як українці, так і білоруси на початку ХХ ст. були недержавними народами й відносилися до запізнілого типу націоналізму. Більше того, ідеологічні та організаційні форми у останньому цьому визначались як впливом культур сусідніх домінуючих націй, так і боротьбою проти них (росіян, поляків) ². Зростання соціальної напруги й загострення національних суперечностей підштовхнуло ці народи до вибору новітніх моделей державотворення.

Приклад останніх дав їм досвід об'єднання Німеччини „по признаку единства языка в этнографических границах”. За основу його було взято теоретичні розробки австрійських соціал-демократів Бауера та Шпрінгера про національно-територіальні автономії ³.

На думку Д. Аманжолової, саме прагнення до легітимації автономій і склало суть конфлікту регіональних організацій та партій з центральною владою. Й хоча вони добивалися тільки федералізації країни у рамках єдиної демократичної Росії ⁴, але тим не менше вже це розглядалося як зрада.

Лютнева революція на окраїнах була зустрінута дуже прихильно. Цьому сприяло те, що Тимчасовий уряд добився свого визнання як від Миколи II, так і від його брата. Вже у березні на території Білорусії утвердились органи нової влади. В той же час у Києві утворилася Українська центральна рада (УЦР). В перших же своїх постановках вона привітала Тимчасовий уряд та висловила надію на здійснення давнішніх прагнень до федерації вільних народів ⁵.

Н.Д. Полонська-Василенко вказувала на те, що „прагнення діячів всіх партій обмежувалися автономією України в федеративній російській державі. Про самостійність і створення незалежної держави думали лише

одиниці”⁶. І.М. Старовойтенко, аналізуючи листування С. Єфремова з Є. Чикаленком, вказував на те, що вони взагалі „не вірили у здатність українців до державотворення”⁷.

Як свідчать джерела, білоруси були доволі активними учасниками визвольного руху в Україні й внесли свій посильний вклад у розвиток національної ідеї останнього. Він проявлявся як у діяльності окремих осіб, дипломатичних місій та консульств, так і в активності громадських об’єднань. Найбільш активно сприяв поширенню українського досвіду на білоруський рух І.І. Красковський. Будучи делегатом від київських білорусів на з’їзді білоруських національних організацій, який відбувався у Києві 25 – 27 березня 1917 р., він палко „призывал съезд не слушать людей, которые еще привыкли бояться „страшных” слов: свободная нация, федерализм и т.д. В нации и только свободной нации – сила”⁸. Більше того, І. Красковський домагався прийняття рішення про створення у Білорусії організацій типу українських “Просвіт”. Але хоча ідея й знайшла підтримку, однак реалізована в житті не була.

З перших днів революції українці намагалися привернути увагу Тимчасового уряду та російської демократії до своїх проблем. Спочатку це робилося у дуже обережній формі. 5 березня з Києва до Петрограда надійшло дві вітальні телеграми. В одній з них висловлювалося сподівання на задоволення справедливих вимог українського народу. Так, як і представники українського руху, білоруси також прийняли звернення до Тимчасового уряду, в якому запевняли у підтримці ними його політики⁹.

Вже на перших порах можна відзначити, що національний рух на теренах Білорусії пішов по дещо іншому шляху, ніж в Україні. Якщо розкол й ослаблення національного поступу в останній був зумовлений протистоянням у Раді самостійників й автономістів, то розстановка політичних сил у Білорусії була не такою. „Могилевская, гомельская, витебская и оршанская партии либерального направления высказывались за областническую идею. Среди них выделялись только автономисты, которые рассматривали вариант и самостоятельной политической жизни. БСГ и БНГ выступали за децентрализацию России на основе федерации и придания Белоруссии широкой территориальной автономии”¹⁰.

Таким чином, до того часу білоруський та український рухи йшли одним шляхом – визнання легітимності своїх вимог. Вони підтримали Тимчасовий уряд і у відповідь чекали підтвердження свого права на автономію. Й якби воно було визнане, то ще невідомо, по якому шляху пішла б російська революція, а разом з нею білоруська та українська державності. Варіанти політичного моделювання для цих утворень були б різні, враховуючи розстановку сил у той час.

Але Тимчасовий уряд не спішив. Більше того він розглядав лише два варіанти можливого розвитку подій. У проекті закону про Установчі збори вказувалося на те, що „собрание может, присвоив себе высшие административные функции, приблизиться к монархическому правлению. Или же построить исполнительную власть на началах парламентского режима”¹¹.

В травні – червні ще більше стало помітно розходження моделей українського й білоруського рухів. Якщо українці продовжували вимагати автономії, то білоруси все ще чекали вирішення цього питання законним шляхом. У травні під егідою Центральної Ради пройшов ряд всеукраїнських з’їздів: військовий, селянський, робітничий і кооперативний. На першому з них вперше з’явилася вимога „немедленного провозглашения особым актом принципа национально-территориальной автономии”¹².

На основі резолюцій з’їздів Рада склала спеціальний меморандум Тимчасовому уряду. В Київ для переговорів прибув О. Керенський. На зустрічі з керівництвом останній він закликав „подождать с автономией до Всероссийского Учредительного собрания”¹³.

Проголошення 10 червня 1917 року I Універсалом автономії України призвело до загострення відносин між УЦР та Тимчасовим урядом, хоча в ньому підкреслювалося лише право її народу на самовизначення у досить нерішучій і неясній формі. Універсал намагався знайти компроміс між Україною і Росією, зазначаючи, що народ першої не пориває зв’язків з останньою, а бореться тільки за те, щоб свої справи він вирішував без натиску державного центру¹⁴.

16 червня в зверненні “Гражданам Украины” Тимчасовий уряд заявив про те, що не визнає Центральної Ради. Не зважаючи на це, вона у той же день створила Генеральний Секретаріат – прообраз уряду України. 26 червня в Декларації Рада характеризувалася як “вищий не тільки виконавчий, але і законодавчий орган всього організованого українського народу”¹⁵.

Й усе ж Тимчасовий уряд змушений був піти на поступки УЦР. Приїхавши 28 червня у Київ, його делегація визнала в принципі право на самовизначення за кожним народом¹⁶.

Пішла на поступки і Рада. 3 липня 1917 р. було прийнято II Універсал, у якому вона декларувала, що рішуче виступає проти самовільного оголошення автономії до Всеросійських зборів¹⁷.

Лідери білоруського руху уважно слідкували за розвитком подій в Україні. Доволі вдалі дії УЦР, яка підкреслювала, що вона не має зв’язків з буржуазією, підштовхнуло й білоруський рух до реорганізації власного національного комітету. На липневому 1917 р. II з’їзді білоруських організацій було створено їх Центральну раду¹⁸.

Підтвердженням того, що не всі притримувалися української моделі, та схвалювали її, було те, що у відповідь на пропозицію послати вітальну телеграму Українській Раді з'їзд покинули представники Вітебського білоруського народного секретаріату¹⁹. Вони заявили, що “восхваление приветственной телеграммы УНР есть в отношении к цельной России сепаратной сделкой, что белорусским народом, который живет в единстве с Россией, одобрено быть не может”²⁰.

У серпні знову намітилося розходження між Українською Центральною Радою і Тимчасовим урядом. “Інструкція” останнього значно обмежила в правах Генеральний секретаріат. У резолюції, прийнятій 9 серпня, УЦР охарактеризувала документ Тимчасового уряду, як свідчення імперіалістичних тенденцій російської буржуазії щодо України. В наслідок цього Рада бойкотувала Державну нараду, скликану в Москві 12 серпня²¹.

Розділилися думки з цього приводу й у білоруському суспільстві. Представник більшовиків Ландер запропонував Мінській думі відмовитися від участі у праці, оскільки на останній будуть переважати буржуазні елементи, які виступатимуть за продовження війни. Пізніше і євреї також відмовилися вибирати своїх делегатів на неї. Але все ж було вирішено послати своїх представників²². Усього в параді взяло участь від Білорусії більше 30 делегатів.

Як і передбачалося, на останній не вирішили проблем окраїнних народів. І. Красковський згадував, що „ідея широкого самоуправлення только упоминалась и речи не шло о наполнении ее реальным содержанием”²³.

Новий виток взаємовідносин між центральним урядом та окраїнними народами був пов'язаний з корниловським заколотом. Член Мінської думи Гурвич вказував: “Ключ к Корниловскому перевороту нужно искать в московском совещании, где Временное правительство встретило поддержку со стороны всей демократии России”²⁴.

Саме підтримка Революційного комітету Західного фронту дозволила преушити цей виступ. Ним був взятий під контроль телеграф, чим було блоковано зв'язок зі Ставкою. У Комітет входив комісар Тимчасового уряду, завдяки чому поступали відомості про слідування військових частин і про рух підозрілих ешелонів, які були вчасно зупинені²⁵.

Таким чином, до кінця серпня окреслились дві позиції в національному питанні. Тимчасовий уряд виступав проти ідеї автономії, й УЦР, яка, незважаючи ні на що, йдучи навіть на порушення законів, добивалася децентралізації Росії. Тим самим намітився об'єднаний центр, який, залежно від того, чи підтримають його окраїнні народи, міг вирішити питання про створення білоруської державності.

Ліквідація заклоту Корнилова привела до гарячих дебатів у Мінській думі про характер влади в Росії. Леплевський від більшовиків заявив, що ці питання можуть бути вирішені тільки після відмови від принципу коаліційної влади і передачею її представницьким органам революційної демократії²⁶.

9 вересня на засіданні в Мінській думі по стало питання про участь 4 делегатів у петроградській Демократичній нараді, яка намічалася на 12 вересня. Соціал-демократ Скаржинський заявив, що метою її буде створення нового уряду, перше завдання якого – ліквідація заклоту. Але була й інша точка зору, яку представив Янчевський. Він виступив за створення коаліційного уряду та проти послання делегатів на нараду. Його підтримала і фракція партії народної волі.

Але думка про те, що делегатів потрібно послати, переважала. Минич, виступив за посилку делегації, але тільки не більшовицької, аргументуючи це тим, що “власть должна заботиться обо всех, большевики же всюду видят контрреволюцию”²⁷.

На цьому засіданні із заявою виступив Зайцев: „Мы, безусловно, приветствуем совещание, полагая, что оно постарается укрепить власть, и возлагаем большие надежды на него. Наши представители должны помнить, что они защищают там интересы малых национальностей”²⁸.

Не зумівши відстояти свою думку, більшовики Мінська звернулися із закликком до народу, в якому вказали на те, що “контрреволюционная буржуазия, организовавшись на московском совещании, сделала попытку утопить в крови революционную демократию. Она направила все усилия на создание коалиционного правительства, для нанесения удара по революции”²⁹. Тому треба негайно декларувати здійснення на ділі права націй на самовизначення, у першу чергу Фінляндії й України.

14–22 вересня 1917 р. за ініціативою ЦВК Ради робітничих і солдатських депутатів та Виконкому Ради селянських депутатів було скликано Всеросійську демократичну нараду в Петрограді. У ній взяли участь як представники білоруських організацій, так і українських. Але делегацію Центральної Ради в складі 15 осіб не прийняли як представників республіки, а як делегацію від різних українських організацій. Делегати від ЦР у своїх виступах “вимагали утворення однорідного соціалістичного уряду, визнання за всіма націями права на самовизначення й скликання крайових установчих зборів”.

Виступ української делегації підтримали лише представники окраїнних народів. Члени російських партій розглядали вимоги українців як прояв сепаратизму. 17 вересня 1917 р. Я. Воронко заявив, що Центральна рада білоруських організацій в усьому солідарна із заявами представників УЦР. Звертаючись до Тимчасового уряду, він підкреслив, що

“белорусы стоят за единство России, поэтому стремятся решить национальный вопрос до того, как враг нападет на территории, прилегающие к окопам”³⁰.

Зовсім іншими були як атмосфера, так і рішення прийняті на З’їзді народів у Києві, скликаному за ініціативою Центральної Ради. В своїх резолюціях він висловився за федеративний устрій Росії та надання статусу автономії великим краям заселеним однією національністю³¹.

З’їзд прийняв спеціальну резолюцію “О белорусах”, яка містила звернення до Тимчасового уряду з вимогою терміново видати декрет “Об автономии Белоруссии в пределах Российской Демократической Республики” з кінцевим приєднанням до останньої захоплених ворогом місцевостей в етнографічних кордонах розселення її народу³². Таким чином, до жовтня 1917 р. було вироблено декілька моделей політичного розвитку Росії: 1. Федеративний устрій, який підтримали окраїнні народи. 2. Збереження єдиної й подільної Росії, за яку виступали монархічно орієнтовані верстви населення. 3. Радянська модель була підтримана, іноді навіть на рівні підсвідомості, соціалістично налаштованими верствами трудящих.

Жовтневу революцію національні організації у своїй більшості сприйняли як замах на свої автономні плани. 2 листопада Гомельське земське зібрання у своїй резолюції засудило повстання більшовиків, оскільки воно могло зірвати вибори в Установче зібрання та загубити республіку³³.

У ніч на 25 жовтня в Києві проходило засідання Малої ради за участю представників РСДРП. Було вирішено створити Комітет охорони революції, де УЦР вдалося об’єднати широкі демократичні елементи, у тому числі більшовиків. Це допомогло взяти владу в Україні у свої руки³⁴. Рада також висловилася проти повстання у Петрограді, вказуючи на те, що буде боротися зі всякими намаганнями провести його в Україні.

При обговоренні подій у Петрограді 27 жовтня в Мінській думі обурювалися з приводу того, що більшовики підняли повстання і тим самим зірвали вибори в Установчі збори. Останніх звинувачували у злочинних діях, вказуючи на те, що “большевизм это не надолго, просто массы ослеплены, но это скоро пройдет”³⁵.

Але були й інші точки зору. Від меншовиків і бундівців виступив Скаржинський, який заявив, що результатом політики Тимчасового уряду стало незадоволення широких народних мас та розвиток серед них анархічних настроїв. Засуджуючи політику більшовиків, він усе ж вказав на те, що вони не можуть “пойти на насильственное подавление целого политического течения. Мы не можем порвать с пролетарской и

демократической организацией, с которой мы теперь резко расходимся, но с которой впоследствии придется совместно выступать против противников социализма”³⁶.

Минич, захищаючи партію народної свободи, вказував у той же час на глибокі корені більшовизму: “На большевиков нападают со всех сторон, но нападки эти разные, в зависимости от того, кто нападает, меньшевики говорят об ошибках, эсеры о преступности их выступления. Кадеты осуждают еще больше. Но если большевизм – сила, то они имеют глубокие корни”³⁷.

Мінська дума постановила вважати виступ більшовиків злочинним, який загрожував контрреволюційним виступом. Вихід з кризи вона вбачала у переході влади до місцевих органів самоврядування і в підтримці центральної влади у Росії³⁸.

Подібну постанову підтримала й Гомельська дума, яка у своїй резолюції від 28 жовтня виступила за утворення сильної влади без участі цензових елементів. Проти цього рішення виступили члени єврейських партій. По мотивах голосування виступив представник сіоністів Хавін, який заявив, що причиною утримання від останнього є включення у першу частину резолюції слів “без участия цензовых элементов”³⁹.

А.І. Ванштейн заявив, що під час створення Комітету врятування революції в Мінську вдалося досягти домовленості всіх організацій про невизнання влади, створеної у Петрограді. Але невдовзі поміж КВР і Радою робітничих та солдатських депутатів виник конфлікт у зв’язку з проходженням через Мінськ військ Південно-Західного фронту, які за довідками були відправлені місцевим Комітетом врятування революції. Вміщуватися в даному разі означало посягнути на владу іншого КВР. Комітет вважав, що його влада поширюється тільки на Західний фронт і тому не вважав себе в праві зупиняти війська, які йшли з іншого фронту⁴⁰.

Розрив відбувся у той момент, коли КВР став на певну позицію в питанні організації влади. Останній вимагав зупинити кровопролиття й створити демократичну владу. Він вважав, що з’їзд у Петрограді повинен зайнятися її влаштуванням⁴¹.

П.П. Кащенко відносно діяльності ВРК (воєнно-революційний комітет) вказував, що “из приказа №1 городское самоуправление узнало, что кроме избранного на демократических началах городского самоуправления, в городе имеется и другая власть. Этот приказ врывается в сферу деятельности самоуправления”⁴².

Фрумкіна-Віхман вважала, що більшовики несуть із собою безпорядки і без допомоги самі з ними не справляться, запропонувавши створити Комітет громадянської безпеки⁴³. Пропозиція була прийнята, але

дебати розгорнулися навколо питання про включення в його склад представників від більшовиків. Вирішили, що представників від Ради робітничих та солдатських депутатів потрібно включити⁴⁴. Таким чином, незважаючи ні на що, білоруські соціалісти прагнули до співпраці з більшовиками.

17 листопада В. Хижняк запропонував Українській Народній Республіці взяти участь у створенні нового уряду без більшовиків. Але УНР відмовилась, а замість цього постановила взяти ініціативу в справі створення центрального уряду у свої руки. Лист із запрошенням створити на основі федералізму однорідний соціалістичний уряд 25 листопада Українська Народна Республіка надіслала Білоруській центральній раді⁴⁵.

Переговори з цього приводу планували провести з представниками демократії від федеративних країв, починаючи від більшовиків, які мали у Великоросії найбільшу силу. Місцем проведення пропонувався Петроград, тобто фактично під патронатом ленінської Ради народних комісарів⁴⁶. Хоча В. Мороз і вказував на те, що В. Винниченко розгорнув бурхливу діяльність у напрямку створення всеросійського уряду в Києві⁴⁷.

7 листопада 1917 р. був прийнятий III Універсал, який проголосив незалежність української держави – УНР. Таким чином, Генеральний Секретаріат явочним порядком перетворив Україну у суб'єкт міжнародного права, почавши переговори з обласними урядами про створення федеративної держави.

Видання декларації про право народів на самовизначення аж до відокремлення й у той же час проведення активних воєнних дій проти УЦР привело до перевороту в світосприйнятті білорусів.

В кінці листопада – на початку грудня 1917 р. у військових частинах, де під впливом українізації почали виділятися білоруські ради, проходили з'їзди. Вибираючи делегатів на Всебілоруський з'їзд, їм наказували добиватися автономії для краю та націоналізації армії. 30 листопада проходив II з'їзд воїнів-білорусів у містечку Мир. Андрієнко, вітаючи білорусів від імені України, “призвал их к скорейшей организации и заверил в поддержке со стороны украинцев в этом деле”⁴⁸.

28 листопада 1917 р. Мінська міська дума проводила засідання на честь відкриття Установчих зборів. Голова міста заявив, що „раздаются голоса об ограничении Учредительного собрания и, может быть, даже о роспуске, но только оно даст народу землю, рабочему классу все условия свободной борьбы за социализм”⁴⁹.

М. Пороський від поляків заявив, “что ослабление России как государственного организма угрожает нам стать вассалами Германии”⁵⁰. Смолич підтримав його, вказуючи на те, що лише Установчі збори врятують край від окупації, тому він “приветствует два Учредительных собра-

ния: всероссийское и белорусское”⁵¹.

Від руської демократичної партії виступив Лесковський, який підкреслив, що російська демократія, заявивши про право народів на самовизначення, правильно вирішить національне питання на Установчих зборах. Тому він підкреслив, що “русские люди Минской губернии должны забыть, что есть белорусы, великорусы”⁵².

28 листопада було винесено резолюцію Гомельської думи щодо політичного моменту, в якій вказувалось на те, що більшовиками стала практикуватися система розгнужданого терору, яка “повертає нас до гірших часів скинутого самодержавства. Протестуючи проти таких дій більшовиків, міська дума виступила за скликання Установчих зборів – повноправного джерела влади”⁵³.

7 грудня під головуванням А. Савича нарада членів Всебілоруського конгресу оголосила з’їзд правоздатним. На ньому домінували соціалістичні настрої. Але вони були охолоджені недемократичними діями Ради робітничих і солдатських депутатів. Арешт членів української делегації сприяв піднесенню національних почуттів у делегатів Всебілоруського з’їзду.

За багаточисленними привітаннями на честь відкриття останнього надійшло привітання й від українців із Західного фронту. В ньому підкреслювалась єдність білоруського та українського народів у боротьбі за мир. Але особлива увага зверталася на те, що “демократія, проголосивши лозунг “самоопределение”, не дає народам самим здійснити його. Більше того, нав’язує більшовистське самовизначення. Нам оголосили війну. В Мінську арештовано три українці”⁵⁴.

Дії більшовиків, які радикалізували білоруський рух, зблизили його з українським. 7 грудня 1917 р. Я. Воронко звернувся у виконком Центральної Ради з проханням не відмовити у товариській послuzі – “выслать в экстренном порядке официальную литературу, “Известия” и прочие материалы, относящиеся ко времени возникновения УЦР и последовательной ее деятельности”. Як він вказував, література була необхідна „для открывающегося 5 декабря белорусского съезда, которому предстоит решить ряд исторических задач белорусского народа, поставленных на очередь российской революцией”⁵⁵.

З 5 по 17 грудня в Мінськ прибували делегати на Всебілоруський з’їзд. У ході обговорень на з’їзді виділилися дві групи: “радовці” (добивалися проголошення білоруської державності) й “обласники” (вимагали автономії Білоруської області). Але в ніч з 17 на 18 грудня з’їзд був розпущений більшовиками⁵⁶.

Вже 8 грудня надійшов новий наказ М’ясникова, в якому вказувалося, що переустрій армії на національно-територіальних принципах

призупиняється у зв'язку з поведінкою української Ради. “Национальные съезды не допускаются в прифронтовой полосе. Украинизацию приписываю приостановить всюду безусловно”⁵⁷. Цим самим більшовики попередили з'їзд, у яких рамках він повинен проходити. Але лише цим не обмежились, давши завдання його учасникам провести переворот в умах і виявити його буржуазність.

Розпуск з'їзду дав сильний імпульс еволюції ідеї національної державності від автономії до установки на повне відокремлення від Росії. Цьому сприяли й інші важливі фактори: російсько-німецькі переговори, які не враховували білоруських інтересів, проголошення Української Народної Республіки та ін. Розвиток подій у грудні 1917 – березні 1918 рр. і особливо антибілоруська позиція Росії й Німеччини “окончательно убедили руководство национального движения в необходимости создания самостоятельного белорусского государства”⁵⁸.

11 грудня Генеральний Секретаріат УНР звернувся з нотою до всіх воюючих та нейтральних держав. У ній зазначалося, що “мир повинен бути демократичним і забезпечувати кожній, навіть найменшій нації, повну волю нічим не обмеженого самовизначення. Влада Ради народних комісарів не поширюється на всю Росію, тому договір буде обов'язковий для України тільки тоді, коли вона його підпише, і що мир від імені цілої Росії може підписати тільки федеративний уряд, який був би призначений всіма республіками и державними органами областей Росії”⁵⁹.

Вже наступного дня український Генеральний Секретаріат розіслав залик, у якому, звертаючись до солдатів, вказував, що з моменту проголошення УНР він взяв усю владу в Україні у свої руки й прийняв на себе завдання по забезпеченню армії та голодуючого населення всієї Росії. Але цьому „заважає нестача грошей, які на вимогу УНР більшовики відмовились перевести у Київ. Більше того вони оголосили їй війну”⁶⁰.

Таким чином, Українська Народна Республіка намагалася, перетягнути на свій бік всі народи, очоливши революцію, а в майбутньому й федеративний союз народів Росії. Це був залик як до більш активного створення незалежних держав, так і до боротьби з більшовиками.

Повідомлення Л.І. Зайця-Зайцева в Мінській міській думі про розпуск Всебілоруського з'їзду викликало протест у представників усіх політичних напрямків. Голова міста, заявивши, що Мінськ “является центром Белоруссии, столицей Белоруссии”, висловив протест з приводу грубого насилля, здійсненого над представниками білоруського населення⁶¹.

18 грудня УНР була повідомлена про розпуск I Всебілоруського з'їзду у Мінську “пьяной толпой большевистских солдат за то, что вынес резолюцию о краевой белорусской власти. В зале участники съезда вынесли резолюцию о непризнании власти большевиков”⁶². Але це не зупинило

останніх. Маніпулюючи настроями населення, вони з допомогою військової сили добилися встановлення своєї політичної моделі у Білорусії. Апробувавши в ній цей варіант, більшовики приступили до утвердження своєї моделі й в Україні.

29 грудня Генеральний Секретаріат УНР звернувся з нотою до Ради народних комісарів, у якій вказував, що федеративний зв'язок повинен бути встановлений за особливою умовою з державами, які самовизначилися. Більше того, боротьба з контрреволюцією однієї з республік, яка загрожує всім іншим республікам, повинна вестися за домовленістю між зацікавленими державами. Визначення “контрреволюция” не повинне бути нав'язане однією якою-небудь стороною. Визнання “буржуазным” і “контрреволюционным” всякого, хто не відноситься до більшовицького напрямку й не розділяє політики Ради народних комісарів, Генеральний Секретаріат Української Народної Республіки відкидає⁶³.

У відповідь на ноту УНР більшовики заявили, що основним джерелом суперечностей, “является то, что Рада поддерживает Каледина, вокруг которого группируются контрреволюционные элементы из помещиков и буржуазии. В самой же Украине борьба трудящего класса за установление власти Советов принимает все больше размеры. Народ – за социалистическую власть, а не за буржуазную. Национальные же требования украинцами самостоятельности их народной республики, ее права требовать федеративных отношений признаются СНК полностью и никаких споров не вызывают”⁶⁴.

Таким чином, вибір майбутнього типу державного устрою Білорусії проходив у тісному зв'язку з українським національним рухом та під впливом зовнішньополітичних чинників. Як справедливо помітили сучасники, білоруський рух дещо запізнювався, що мало своєї вагомій причини. Це дозволило деяким дослідникам проводити паралелі між білоруським і українським рухами. Але необхідно вказати й на деякі відмінності між ними. По-перше, в білоруському середовищі були дуже сильні позиції обласництва. По-друге, основною причиною, яка зумовила перехід білорусів до вимог національної незалежності, стала погроза захоплення їх краю німцями.

---

¹Миллер А. И. Методологические проблемы изучения процессов формирования наций у Восточных славян в поздний имперский период / Белоруссия и Украина: история и культура. – М., 2003. – С. 68.

²Екельчык С. Нацыяналізм украінцаў, беларусаў і славакаў [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://arche.home.by/2001-2/ekelc201.html>. – С.12.

³І. С. Марксызм і нацыянальнае пытаньне. – Вільня, 1929. – С.28 – 29.

⁴Аманжолова Д. Этнoсы и вопрос о государственном устройстве России в годы гражданской войны. // История. - № 41. – 2001. – С. 6.

⁵Киевская мысль. – 1917. – 5 марта.

⁶Полонська-Василенко Н. Д. Історія Укpaпни. – К., 1992. – С. 462.

⁷Старовойтенко І. М. Переписка С. Єфремова з Є. Чиколенком // Український історичний журнал. – 2004. - № 3. – С. 54.

⁸Національний архів Республіки Білорусь (далі - НАРБ). – Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 2 зв.

⁹Карнейчык Я. Беларуская нацыя. Гістарычны нарыс. – Мінськ, 1969. – С. 224.

¹⁰Государственность Белоруссии: проблемы формирования в программах политических партий. – Минск, 1999. – С. 25.

¹¹НАРБ. Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 12.

¹²Революционное движение в России в мае - июне 1917. Документы и материалы. – М., 1959. – С. 446.

¹³Грушевский М. Спомины. – Кіпв,-1989. – С. 138.

¹⁴Відродження. – 27 (14) грудня. – 1918. – Ч. 220. – С. 1.

¹⁵Киевская мысль. – 1917, 27 июня – С. 3.

¹⁶Революционное движение в России. (август-сентябрь 1917). Документы и материалы. – М., 1960. – С. 295 – 297.

¹⁷Костів К. Конституційні акти відновленої укpaпнської держави 1917 – 1919 років і їхня політично-державна якість. – Торонто, 1964. – С. 61.

¹⁸Ф. Турук. Белорусское движение. – М., 1921. – С. 33.

¹⁹НАРБ. – Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 17.

²⁰История Белоруссии в документах и материалах. – Минск, 2000. – С. 268.

²¹Соколова М. В. Великодержавие против национализма: Временное правительство УЦР (февраль – октябрь 1917) // Исследования по истории Украины и Белоруссии. - Вып. 1. – М., 1995. – С. 126.

²²НИАБ. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк.11.

²³Государственность Белоруссии: проблемы формирования ... – С. 27.

²⁴НИАБ. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 31 зв.

²⁵Там само. – С. 29.

²⁶Там само. – Ф. 2912. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 20.

²⁷Там само. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 34 зв.

²⁸Там само. – С. 36.

²⁹Там само. – С. 47.

³⁰НАРБ. – Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 13 об.

³¹Гулянович Г. З'їзд народів у Києві (вересень 1917) // УІЖ. – 1994. - № 6. – С. 74.

³²ЦДАВО. - Ф. 2592. - Оп. 1. - Спр. 118. Арк. 60.

-
- 33 НИАБ. – Ф. 3071. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 37.
34 Д. Яневський. Політичні моделі України. – К., 2004. – С. 137.
35 НИАБ. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 135.
36 Там само. – С. 135 зв.
37 Там само. – С. 137.
38 Там само. – С. 139.
39 Там само. – Ф. 2912. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 30.
40 Там само. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 150 зв.
41 Там само. – Арк. 151.
42 Там само. – Арк. 151 зв.
43 Там само. – Арк. 152 зв.
44 Там само. – Арк. 156.
45 ЦДАВО. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 3.
46 Українська центральна рада. – Т. 1. – С. 454.
47 Д. Яневський. Політичні системи України 1917-20 років: спроби творення і причини поразки. – К., 2003. – С. 151.
48 НАРБ. – Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 24.
49 НИАБ. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 216.
50 Там само. – Арк. 217.
51 Там само. – Арк. 217 зв.
52 Там само. – Арк. 218 зв.
53 НИАБ. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 152.
54 Архивы БНР. – В двух томах. – Т. 1. – Минск – Вильно – Нью-Йорк, 1998. – С. 26.
55 НАРБ. – Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 1.
56 Государственность Белоруссии: проблемы формирования ... – С. 34.
57 НАРБ. – Ф. 325. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 42.
58 Знешняя палітыка Беларусі: 3б. дакум. і матэр. Т. 1. (1917 - 1922). – Мн., 1997. – С. 5.
59 ЦДАВО. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 11.
60 Там само. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 24. – Арк. 19.
61 НИАБ. – Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 3659. – Арк. 270.
62 ЦДАВО. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 24. – Арк. 18.
63 Там само. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 27.
64 Там само. – Арк. 37.